

ÚVOD DO TRESTNÍHO PRÁVA **hmotného a procesního – I**

obecná část

Prof. JUDr. V. Kratochvíl

TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ

PŘEDNÁŠKA II.:

- **Základy trestní odpovědnosti a nedostatek trestnosti činu dospělého**
- **1. Čin soudně trestný (pojem a kategorizace trestného činu a provinění), čin jinak trestný a čin beztrestný**
 - **Čin soudně trestný (ČST)**
 - Čin fyzické osoby natolik *společensky škodlivý*, že jeho znaky uvádí (až) trestní zákon (subsidiarita trestní represe, § 12/2); jiné zákony – nikoli trestní – by jej právě pro vyšší míru jeho společenské škodlivosti obsahovat nemohly;
 - Čin fyzické osoby trestem postihovaný výlučně *soudem*; nikoli např. správním orgánem;
 - ČST je chápán **formálně-materiálně**, vzhledem k jeho stránkám;
 - ČST má dvě stránky:
 - **formální** = znaky uvedené v TZ (ve skutkových podstatách) (§ 12/1, § 13/1 TrZ);
 - **materiální** = společenská škodlivost (§ 12/2, § 39/2 TrZ);
 - **Kategorie ČST (kategorizace)**
 - Trestný čin (TČ) dospělého = **zločin** (ZI) + **přečin** (Přč) (§ 14/1 TrZ);
 - *zvlášt' závažný zločin* = podkategorie zločinu (§ 14 odst. 3 TrZ);
 - **Provinění (Prv)** mladistvého = označení pro trestný čin spáchaný mladistvým (§ 6/1 ZSM); není samostatnou, 3., kategorií TC, PrV se dále nekategorizuje;
 - **Čin jinak trestný**
 - Čin fyzické osoby relativně, tj. konkrétně beztrestný, pro nedostatek jeho formální stránky (nedostatek věku, pro nepřičetnost) nebo materiální stránky (§ 28 TrZ);
 - **Čin beztrestný**
 - Čin fyzické osoby absolutně, tj. obecně beztrestný, pro nedostatek potřeby jej kriminalizovat (např. sebevražda) nebo materiální stránky (přestupek);

■ 2. Formální stránka trestného činu (skutková podstata TČ)

- **Skutková podstata TČ** = soubor typových znaků subjektu (pachatele), objektivní stránky, objektu a subjektivní stránky TČ, uvedených v O + ZČ TrZ a vyjadřujících typovou SŠTČ;
- **Subjekt (pachatel)** =
 - Dospělý: obligatorně - **věk** (§ 25 TrZ), **příčetnost** (§ 26 TrZ);
 - Mladistvý: obligatorně – věk (§ 2/1 c ZSM), příčetnost, **rozumová a mravní vyspělost** (§ 5/1 ZSM);
 - Fakultativně: **zvláštní vlastnost, způsobilost, postavení** (§ 114 TrZ);
- **Objektivní stránka** =
 - Obligatorně: **jednání** (*konání* - § 205 nebo *opomenutí* - § 150 TrZ);
 - Obligatorně: **následek** = objekt TČ porušený (§ 140 TrZ), nebo ohrožený (§ 158 TrZ);
 - Obligatorně: **příčinný vztah** = mezi jednáním a následkem;
 - Fakultativně: **místo, čas, způsob spáchání TČ**;
- **Objekt** =
 - Obligatorně: **zájem, vztah** chráněný trestním právem před TČ;
 - Fakultativně: **předmět útoku** (člověk - § 140, nebo věc - § 205);
- **Subjektivní stránka** =
 - Obligatorně: zavinění = **úmysl** (§ 15), **nedbalost** (§ 16 TrZ);
 - Fakultativně: **pohnutka** (...pro výkon pravomoci... § 325 TrZ)

■ 3. Materiální stránka trestného činu (společenská škodlivost TČ)

– Společenská škodlivost TČ (SŠTČ)

- Schopnost trestného činu vyvolat nejzávažnější poruchy nebo ohrožení zájmů chráněných trestním právem, určovaná povahou a závažností TČ, jejichž kritéria stanoví § 39/2 TrZ;

– Charakter a stupeň SŠTČ

- **Charakter** (kvalita) = dány povahou ohrožení nebo poruchy zájmů; např. život, zdraví, majetek ...
- **Stupeň** (kvantita) = dány mírou ohrožení nebo poruchy zájmů; např. ublížení na zdraví, těžká újma, výše způsobené škody ...
- Odstupňování SŠTČ u ZI + Přeč vyjadřuje trestní sazba:
 - Přečiny jsou všechny *nedbalostní* trestné činy a ty *úmyslné* trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (§ 14/2 TrZ);
 - Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny (§ 14/3 TrZ);

– Formy SŠTČ

- **Typová** SŠTČ = obsažena ve skutkových podstatách TČ v TrZ;
- **Konkrétní** SŠTČ = obsažena v jednotlivě spáchaném TČ;
 - Typová SŠTČ je **MÍROU** posuzování SŠTČ konkrétní;
 - Znakům typové SŠTČ ve skutkové podstatě musí odpovídat znaky konkrétní SŠTČ, má-li jít o TČ;
např. § 205/1, a) + škoda 15 000,- Kč;

■ 4. Omyl v trestním právu (omyl a subjektivní a objektivní stránka TČ)

- **Omyl** = neshoda představ a vědění jedince se skutečností trestněprávně významnou;
- **Druhy** omylu = skutkový + právní; pozitivní + negativní ; o podmínkách viny (zn. Skp, o vyloučené trestnosti činu);
- **Omyl a subjektivní stránka TČ = o. pachatele**
 - O. skutkový pozitivní o podm. viny: ...pokus... o TČ (§ 18/3 TrZ); střelba do mrtvého, jehož pachatel považuje za živého...
 - O. skutkový negativní o podm. viny: ...vyloučen úmysl a vědomá nedbalost (§ 18 odst. 1 TrZ); přisvojení si věci cizí, o níž pachatel neví, že patří jinému ...
 - O. právní pozitivní o podm. viny: ...beztrestnost...(putativní TČ); řízení MV bez řidičského oprávnění mylně považované za CST...
 - O. právní negativní o podm. viny: ...neznalost (trestního) zákona neomlouvá...; pachatel neví, že znásilnění i vlastní manželky je trestné...; **AVŠAK neznalost jiného zákona, jehož se TrZ dovolává, vylučuje zavinění, nemohl-li se pachatel tohoto omylu vyvarovat (§ 19 TrZ) ...**např. § 270, autorský zákon;
- **Zvláštní případy skutkového omylu:** o. v předmětu útoku, o. v příčinné souvislosti (odchýlení rány ...)
- **Omyl a objektivní stránka TČ = o. zpravidla poškozeného**
 - o. jako znak objektivní stránky, jmenovitě jednání; např. šidí..., zatají..., nepravdivé údaje..., vylákání daňové výhody..., podvodná jednání... (§ 209 – 212 TrZ) aj.

■ 5. Formy trestného činu (vývojová stadia, trestná součinnost, mnohost TČ)

- **Vývojová stadia** = postupné páchaní TČ rozložené v čase
 - **Příprava:** jednání nepřímo směřující k dokonání zvláště závažného ZI, připouští-li to TrZ; např. podle § 20 k § 140/1, 4 TrZ (§ 14/3 TrZ);
 - **Pokus:** jednání bezprostředně (přímo) směřující k dokonání TČ, např. § 21 k § 205/1, d) TrZ;
 - **Dokonání:** jednání naplňující všechny znaky skutkové podstaty TČ (§ 111 TrZ);
- **Trestná součinnost** = participace dvou a více subjektů na 1 TČ;
 - **Spolupachatelství:** spáchání TČ společným ú. jednáním (§ 23 TrZ);
 - **Organizátorství:** zosnování nebo řízení páchaní hlavního TČ (§ 24/1, a) TrZ);
 - **Návod:** vzbuzení rozhodnutí v jiném spáchat TČ (§ 24/1, b) TrZ);
 - **Pomoc:** usnadnění spáchání hlavního TČ (§ 24/1, c) TrZ);
 - **Pachatelství TČ ve prospěch organizované zločinecké skupiny:** (§ 107 TrZ);
- **Vývojová stadia a trestná součinnost jsou výlučně úmyslné**
- **Mnohost TČ** = dva a více TČ spáchaných jedním pachatelem;
 - **Souběh:** dva a více TČ spáchaných do vyhlášení odsuzujícího rozsudku za kterýkoliv z nich (§ 43/1, 2 TrZ);
 - **Recidiva:** druhý v pořadí TČ spáchaný po pravomocném odsouzení za předcházející TČ § 42 písm. p), § 59 TrZ;

■ 6. Nedostatek protiprávnosti (PP) a trestnosti činu

- **PP a trestnost činu vyloučená** = již v okamžiku (s)páchání TČ chybí jeho PP a trestnost, z důvodů ji *vyloučujících* ...
 - **Důvody (okolnosti) PP a trestnost vylučující v TrZ uvedené :**
 - Krajní nouze (§ 28 TrZ)
 - Nutná obrana (§ 29 TrZ)
 - Svolení poškozeného (§ 30 TrZ)
 - Přípustné riziko (§ 31 TrZ)
 - Oprávněné použití zbraně (§ 32 TrZ)
 - **Důvody (okolnosti) PP a trestnost vylučující v TrZ neuvedené :**
 - Výkon práva a plnění povinnosti
 - Splnění závazného rozkazu
- **PP a trestnost činu zaniklá** = trestnost TČ zaniká až dodatečně po jeho spáchání, z důvodů způsobujících její zánik, nebo zaniká právo státu na trestní postih pachatele TČ ...
 - **Důvody (okolnosti) způsobující zánik PP a trestnosti:**
 - Účinná lítost obecná (§ 33 TrZ) a zvláštní (§§ 197, 242, 362 TrZ)
 - Dobrovolné upuštění od dokonání ve stadiu přípravy a pokusu (§§ 20/3, 21/3 TrZ), jakož i u účastníka (§24/3 TrZ)
 - **Důvody (okolnosti) způsobující zánik práva státu na trestní postih:**
 - Promlčení trestní odpovědnosti (§ 34 TrZ)
 - Amnestie a milost (čl. 62/g, čl. 63/1, j Ústavy)

- ***Základy trestní odpovědnosti a nedostatek trestnosti provinění mladistvého***
- **7. Čin soudně trestný mladistvého = provinění**
 - **Provinění** = trestný čin spáchaný mladistvým (§ 6/1 ZSM);
 - **Trestný čin a provinění** = v důsledku deklarovaného *formálního* pojetí TČ se upouští od dřívějšího kategorizování:
 - Trestný čin dospělého vyžadoval stupeň **vyšší než nepatrný** (§ 3/2 tz);
 - Provinění mladistvého vyžadovalo stupeň **vyšší než malý** (§ 6/2 ZSM);
 - Dosah „provinění“ byl užší než dosah „trestného činu“;
 - Ust. § 6/2 ZSM **zrušeno** (zák. č. 41/2009);
 - Materiální diference mezi TČ (§ 13 TrZ) a Prv (§ 6/1 ZSM) výslovně uvedena není; srov. však § 12/2 TrZ;
 - **Důvody diferenciac TP dospělých a mladistvých=**
 - Čl. 32/1, věta druhá Listiny: „Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.“
 - ZSM je konkrétní formou této zvláštní ochrany;
 - Nestanoví-li ZSM jinak, tj. speciálně pro mladistvé, platí to, co TrZ stanoví obecně pro dospělé; např. §§ 28, 29, 30 ...TrZ
 - ZSM naopak stanoví jinak v § 9/2: § 59 TrZ se u ml. neužije...
- **8. Nedostatek trestnosti provinění**
 - Pro mladistvé platí stejné důvody PP a trestnost činu **vylučující**, jako pro dospělé;
 - Pro mladistvé platí i stejné důvody způsobující **zánik** PP a trestnosti činu, jako pro dospělé, s výjimkou **účinné lítosti** obecné a **promlčení**, kde naopak platí úprava **speciální**: § 7, § 8 ZSM